

Zrnka Meštrović, Nada Vajs
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

VITEZOVIĆEVA GRAFIJSKA RJEŠENJA U RJEČNIKU *LEXICON LATINO-ILLYRICUM*

U članku se raspravlja o Vitezovićevim grafijskim inovacijama u njegovu rukopisnom rječniku *Lexicon Latino-Illyricum*. Skreće se pozornost na neke dosad neuočene pojedinosti u rječniku, a posebno se razmatra bilježenje fonema /ć/ i /đ/.*

1. Senjanin Pavao Vitezović (1652–1713) u hrvatskoj je jezičnoj povijesti zabilježen, uz niz ostalih zasluga¹, i kao jedan od značajnijih reformatora latinice. Baveći se književnim radom u zadnja tri desetljeća sedamnaestoga stoljeća, Vitezović je bio svjedokom razjedinjenih grafija na tlu Hrvatske: s jedne strane pisci kajkavske Hrvatske bili su okrenuti mađarskoj grafiji, dok su dalmatinski pisci rabili grafijska rješenja svojstvena talijanskom jeziku. Za hrvatski glasovni sustav niti jedna od tih tuđih grafija nije mogla ponuditi prava rješenja. Do Vitezovićeva vremena niz je reformatora latinice htjelo pojednostavniti način pisanja po načelu da svaki glas ima uvijek isti znak ili znakove, o čemu su iscrpno pisali Milan Moguš i Josip Vončina u jednome od temeljnih članaka o razvoju hrvatske grafije — *Latinitica u Hrvata* — još 1969. godine. Vitezovićeve grafijske zamisli svakako su korak

---

* Pri rješavanju dijalektoloških problema na fonološkoj razini nesebično nam je pomogla dr. Vesna Zečević, na čemu joj ovdje najtoplije zahvaljujemo.

¹ O Pavlu Ritteru Vitezoviću napisano je mnogo. Njegovih 36 što književnih što filoloških radova, 76 historiografskih i 66 grafičkih (bakrorezi) svrstavaju ga u svaki hrvatski kulturnopovijesni pregled. Ističu ga kao prvog znatnijeg profesionalnog književnika u hrvatskoj književnosti, kao polihistora te kao jednog od najznačajnijih preteča hrvatskoga narodnog preporoda. Uz glavno djelo o P. Vitezoviću iz pera V. Klaića (v. 8) u radovima navedenima u literaturi (v. 4; 13; 20; 22; 24; 29; 30; 31) moguće je o njemu steći detaljni uvid.

ispred svih dotadašnjih pokušaja reformi jer je njegova reforma trebala, shodno njegovim političkim zamislima, ujediniti sjever i jug Hrvatske.²

2. Milan Moguš je, u svojoj knjizi *Povijest hrvatskoga književnoga jezika* (v. 24), sažeo da »koncepcija njegove [sc. Vitezovićeve] grafijske reforme počiva na spoznaji da svaki fonem treba da ima samo jedno slovo, i to uvijek isto«. U istome tekstu (str. 90) navodi da je »Vitezović, shvativši bit glagoljice, počeo postupno, od djela do djela, odbacivati dvoslove i troslove, da bi u djelu *Plorantis Croatiae saecula duo* (Zagreb, 1703) upozorio na čvrst monografski sustav što ga je za »voces Croaticas« bio iznio u (na žalost) izgubljenome radu *Orthographia Illyricana*. To je sustav:

- ç za č (umjesto tadašnjih *cs* i *ts*);
- c' za ć (mj. *ch* i *tj*);
- c + i, e, a, o, u = c;
- ł za l (mj. *lj*, *ly*, *gl*);
- ñ za n (mj. *nj*, *ny*, *gn*);
- z za ž (mj. *sh* i *x*).«

2.1. O postupnosti Vitezovićeve grafijske inovacije posvjedočilo je i otkriće latinsko-njemačkoga rječnika *Thesaurus eruditionis scholasticae* Bazilija Fabera u bibliotečnom fondu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u lipnju 1993. godine³, na kojemu je Vitezović u dužem vremenskom razdoblju pravio bilješke koje je, kao i latinsku stranu *Thesaurusa*, upotrijebio radeći na rukopisu svojega rječnika *Lexicon Latino-Illyricum* (LLI), koji, na žalost, nikada nije bio tiskan. Spomenute bilješke u *Thesaurusu* zapisivao je Vitezović još tada kada je njegova grafijska reforma bila u zametku, odnosno od vremena kada je pripremao *Odiljenje*, 1679. godine. Tako na marginama Faberova *Thesaurusa* nalazimo bilježenje slogotvornoga /r̥/ kao *er*, /c/ kao *cz*, a iz vremena rada na *Kronici* (1696) nalaze se i leksemi u kojima /č/ bilježi kao *ch*. Međutim, usporedbom istih leksema koji se nalaze na marginama Fabera i onih u *Lexiconu* pokazuje se da je u *Lexiconu* grafija drugačija, odnosno upravo onakva kakvu je Vitezović spominjao u predgovoru *Priručniku* (1703): »i zato pred trimi letmi iznajdoh jedan kruto dobar, lagak i pravičan način za takovo pismo...«. Sve upućuje na to da je grafija u LLI-u, koju je Vitezović realizirao tek nakon 1700. godine⁴, vrhunac njegovih zamisli. Kako

² Identičan stav o tome ima i J. Vončina (42:245): »Može se, dakle, zaključiti kako Vitezović na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće priprema reformiranu latinicu za cjelokupnu tadašnju hrvatsku književnost.«

³ Meštrović 17.

⁴ V. Putanec (29:353) drži da je Vitezović posao prijepisa i redigiranja svojih rječnika obavljao nakon 1700. godine.

rječnik nije ugledao dana, ta rješenja nisu mogla imati pravoga utjecaja na onovremenu društvenu i znanstvenu javnost, no od 1807, kada Maksimilijan Vrhovac povjerava Vitezovićeve rukopis Metropolitani, on ipak postaje dostupan širem krugu.⁵

3. Kada smo u Vitezovićeve *Lexiconu* istraživali udio Mikaljina teksta (v. 21), zamijetili smo, osim leksičkog utjecaja, i nedvojbenu grafijski utjecaj na primjeru slova *q*. Naime, za suglasnički skup /kv/ Vitezović je načelno (a što je identično i u Kašića) zadržao pisanje latinskoga slova *q* iza kojega slijedi konsonant /v/⁶: *osqvyrniti*, *criqveni*, *sqvariti*, a gdjegdje piše *kv*: *oskvyrniti*, *oskvyrniteľ*, *sqvaritti*. Pronašli smo i primjer gdje se konkretno vidi da je u istoj riječi Vitezović htio ići korak dalje, te je razmišljao o zamjeni *q* s *k*, npr. iznad *q* u *criqva*, *cirqva* zapisao je i *k*. Takvu je grafiju, uostalom, mogao vidjeti već i u Vrančićevu Rječniku: *czrikva*⁷ i *lokva*⁸.

Provedena analiza svjedoči i o međusobnim utjecajima naših leksikografa, odnosno njihovih djela i u grafijskom pogledu.

4. Istraživači su dosada bili jedinstveni u tome da je vrhunac Vitezovićeve grafijske reforme bio *Lexicon Latino-Illyricum*, u kojemu je uspio sistematizirati bilježenje fonema tako da svaki fonem ima svoj grafem, što znači da bi se, po suvremenom gledanju na pravopis, ostvarivalo pravilo — *jedan glas, jedan znak*. Iznimka bi, prema njihovu mišljenju, bila pisanje slogotvornoga /r/, koji bilježi sa *yr* (26:74; 42:242; 29:353).

J. Vončina (42:245) daje pregled Vitezovićeve grafijskih inovacija u *LLI*-u, koje ovako prikazuje:

c = c	ġ = ġ	ı = ı
ç = č	đ = đ	ñ = ñ
c' = ć	k = k	z = ž

i napominje da je Vitezović ostavio neriješeno pitanje obilježavanja fonema /š/.

5. Rječnikom smo se mnogo bavili, čitajući ga u više navrata radi ekscerpcije nekih posebnih vokabulara (v. 14; 15; 16; 18; 19; 34; 35; 36; 37). No, tek kada smo

⁵ »Zahvaljujući upornosti biskupa Maksimilijana Vrhovca, taj je rukopis (i nekoliko drugih Vitezovićeve) god. 1807. dospio u zagrebačku biskupijsku (Metropolitansku) knjižnicu, gdje se i danas čuva.« Tu smo informaciju preuzeli iz recenzije J. Vončine, što ju je uputio Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske 7.3.1996, a kojom preporuča izdavanje *LLI*-a.

⁶ Upućujemo na radove: Putanec 28; 29; Moguš i Vončina 25; Meštrović–Vajs 21.

⁷ S. v. *aedes* 4; *delubrum* 27; *ecclesia* 31; *phanum* 77; *templum* 105.

⁸ Grafija je *lokva* (s. v. *lacuna* 53) i *lokva* (s. v. *stagnum* 100).

započeli s priređivanjem *Lexicona* za tisak, tj. upisivanjem teksta u računalo, uočili smo i neke nove, dosad nespominjane grafijske elemente koji su grafijska rješenja za pojedine foneme i suglasničke skupove. Ta grafijska rješenja svjedoče o jednoj novoj dimenziji Vitezovićeve odnosa prema stvaranju korpusa hrvatskoga jezika u koji unosi lekseme iz svih triju njegovih narječja. Dosadašnji su istraživači isticali sustavno riješenu grafiju u *Lexiconu*, što je nedovoljno precizno s obzirom na to što smo uočili da za foneme /ć/ i /đ/ postoje dva, odnosno tri grafijska rješenja. To nas je i potaklo da razmotrimo osnovno pitanje: zašto je Vitezović težeći sustavnom rješenju grafije, u kojoj bi svakome glasu odgovaralo jedno slovo, ipak u svom rječniku upotrijebio različit način bilježenja istih fonema i fonemskih skupova.

U provedenoj se analizi pokazalo da nije riječ o nesustavnoj grafiji nego da različita grafijska rješenja za iste foneme proizlaze upravo iz Vitezovićeve težnje da što preciznije zabilježi različite pojavnosti hrvatskoga jezika.

U ovom ćemo radu nastojati:

1. ilustrirati grafijske inovacije u *Lexiconu* kako su ih utvrdili dosadašnji istraživači;
2. upozoriti na novouočene hrvatske lekseme koji su u *Lexiconu* naknadno opisani, i
3. pokušati objasniti različita grafijska rješenja u bilježenju fonema /ć/ i đ/.

U vezi s leksemima za koje držimo da su naknadno dopisani treba reći da to zaključujemo na temelju sljedećih činjenica: a) zadnji su u nizu, b) rukopis je drugačiji⁹, i c) grafijska rješenja znatno proturječe onima koja su pretežita u rječniku. Njih ćemo u ovome prikazu bilježiti zvjezdicom (*). Uz sve primjere u zagradama se navodi latinska natuknica i broj lista. Naznačujemo da u rječniku hrvatski leksemi nose određene akcenatske oznake koje ovdje ne prenosimo. Oni, uostalom, dosada nisu sustavno proučavani.

5.1. Pisanje fonema /č/: ç (*ch* u dva slučaja, te *cs* samo u dopisanim riječima).

Primjeri:

çun (fasellus 201)

kovaç (faber 198)

pyrç (hircus 237) ...

csudovit* (admirandus 15)

domacsina* (indigena 260)

pravicsan* (aeqvus 19)

rogacs* (ips 281).

ulazzische (prothyrum 414)

kcher (matrimonio 316)

---

⁹ Za pouzdaniji zaključak je li doista riječ o drugoj ruci, potrebna je i grafološka ekspertiza.

5.2. Pisanje fonema /ć/: ć, t̃, tj.

Dosada se držalo da Vitezović ima samo grafiju ć za fonem /ć/. Međutim, kao što pokazuju niže navedeni primjeri, Vitezović ima i grafiju t̃ i tj. Smatramo da je to možda prvo obilježavanje umekšanog palataliziranog dentala /t̃/, karakterističnog za čakavsko narječje. Različitim grafijskim rješenjima Vitezović je nastojao zabilježiti različitu izgovornu vrijednost fonema /ć/ i /t̃/, odnosno pripadnost leksema različitim narječjima hrvatskoga jezika. Bilježenje nekih leksema samo sa ć ili samo sa t̃ moglo bi značiti da ih je Vitezović samo tako i čuo, odnosno jedne s fonemom /ć/ a druge s fonemom /t̃/. Uz pretežitu grafiju t̃ za /t̃/, zabilježeni su i primjeri s grafijom tj. Ta bi činjenica mogla predstavljati paralelizam bilježenju fonema /d̃/, gdje se uz grafiju d̃, sreće i, rijetko, grafija dj u primjerima u kojima se najvjerojatnije ne bi mogla čitati kao sekvencu /dj/.

Primjeri:

- gaćće. gaťte* (braccae 63); *gaććar. gaťtar* (braccarius 63)
guster. gusćer (chalcidix 86)
maćehiti. maťehiti (novercari 343); *maťehin, a, o* (novercalis 343)
maťeha. maťeha (noverca 343)
maćićca. maťićca (cerina 85)
meťjanin (civis 93)
obuttel, obućća, obuťta (calceamen 69)
plaća. plaća. platenje (solutio 468); *zaplća. zaplća. plaća* (merces 320)
praća. praća (funda 216)
priscáci na dítettjih glavah (achores 11)
tasć. tasť (jejunus 244)
tasćina. tasťina (hypocondria 241)
triscćiti. tristatti (fulgere 215)
ćastitćenje. srećno nazvistćenje. posvetćenje (inauguratio 245)
pozlatćevati. pozlativatti (inaurare 254)
razľuten (furibundus 217)
stap (fustis 217)
peć. krusna peć (furnus 217); *pećar* (furnarius 217)
tasće. nisćetno (futiliter 218)
tatić. lupezić (furunculus 217)

Grafem ć nalazi se u riječima turskoga podrijetla:

- ćilim* (siparium 465)
ćorav, ćor (cocles 96)
ćoravac, ćoravica, ćoravće (cocles subst. 96)
ćordac, kratka ľabla, ćorda (sicarius 463)
ćurdia (vestis superior 515)

Grafijom *tj*¹⁰ dosljedno označuje sekundarni suglasnički skup:

dobitje, zadobitje (acquisitio 11)
odsaftje, odasaftje (abscessio 6)
osaftje, prosaftje (abitio 4)
odtyrgrnutje (abruptio 6)
pitje (bibacitas 60)
pitje, pijenje (potatio 400); *pitje* (potus 400)
priarnutje, prietje (adhaesio 14)
prietje (adhaesio 14)
uvenutje (marescere 314)
zavitje briga morškoga (acta 12).

Dva su leksema zabilježena grafijom *ch*: *ulazzische* (prothyrum 414) i *kcher* (A sg.) (matrimonio 316). Čini nam se vjerojatnim da je u ta dva primjera Vitezovićeve omaška u zamjenjivanju njegove starije grafije za fonem /č/ – *ch*¹¹ novom grafijom *ć*.

5.3. Pisanje fonema /ž/: *z* (s samo u dopisanim riječima).

Primjeri:

<i>daž</i> (pluvia 395)	<i>dersallo*</i> (capullum 75)
<i>požiravvac</i> (gluto 224)	<i>galseniak*</i> (furcifer 217)
<i>žamor</i> (garullitas 219)	<i>grisa*</i> (diarrrhaea 157) ¹²
<i>žedatti</i> (sitire 465)	<i>neoborusan*</i> (inermus 262)
<i>žitto</i> (frumentum 214)	<i>posenčen*</i> ¹³ (effoeminatus 174)
<i>ženna</i> (fæmina 209)...	<i>prisgatij*</i> (inurare 281)
	<i>vlečeno selezo*</i> (reffum ductitium 169)
	<i>zasvalitj*</i> (infroenare 256)
	<i>zmersrien</i> (gelidus 220)

5.4. Pisanje fonema /s/: *f* (*fz* i *z* samo u dopisanim riječima).

Primjeri:

<i>flabboft</i> (imbecillitas 246)	<i>zafzlonittj*</i> (adumbrare 18)
<i>flovinfski</i> (illyrice 264)	<i>zkerbliv*</i> (accuratus 10)
<i>ftrossen</i> (impensus 249)...	<i>zplauati*</i> (innatare 268).

---

¹⁰ Na kraju riječi grafija *tj* nalazi se samo u dopisanim riječima, što je isto što i grafija *ti*: *zidatj** (aedificare 18), *odpravitj** (amandare 26), *dohodittj** (ambulando ad locum pervenire 27), *oratj** (arabilis 40), *zaszlonittj** (adumbrare 18), *kakotj** (adinistar 14).

¹¹ Usp. Moguš i Vončina 25:74.

¹² S. v. *dysenteria* (170), Vitezović navodi isti leksem pišući ga: *grizža*.

¹³ Latinska je natuknica pridjev, hrvatski je ekvivalent glagol *poženčiti*, a zatim je dodan pridjev *posenčen*.

Pisanje fonema /š/: s.

- dusa* (anima 32)
- dusicca* (animula 33)
- muskatne jabuke* (appiana poma 38)
- neoskoden* (indemnis 260)
- skropljenje* (aspersio 45).

U rječniku, gotovo dosljedno, Vitezović piše imenice i vlastita imena velikim početnim slovom. Kod nekih slova, kao što su npr. ona za foneme /k/, /z/ ili /ž/, to je više-manje teže razaznatljivo zbog neujednačenosti rukopisa, no, za razumijevanje riječi to ne pričinja nikakve poteškoće. Međutim, kad je riječ o bilježenju velikog slova za foneme /s/ i /š/, na mnogim smo mjestima suočeni s nemogućnošću razlikovanja tih dvaju fonema. Grafija *f* najčešće ima vrijednost i velikoga i maloga slova, npr. *fkradiiri* (Scardona 452), *spevallac*, *spivalac* (cantator 73), ali u nekim riječima gdje piše veliko *S* za /s/, koje je identično velikom slovu za /š/, može doći do dvojnog čitanja:

- Domitrovica, grad u Sloviinu* (Demetrius 148)
- Spafitel* (salvator 449)
- Sardinia* (Sardinia 45)
- Senegalla* (Senegallia 45)
- Señan, Señian, Serika* (Senon 459)
- Saraguza* (Caesar-Augusta 68)
- Sehtarka* (mulctrale 330)
- Savojac, Savojardac, Savojardka, Savojardkiina* (Alobrox 25)
- Spjavac. Spia. Spium. Spialnik* (conspicilo 119)
- Stakkarica. Stullica* (grallatrix 226)
- Svajcarska zemla* (Helvetia 234)
- Veliki svetnik. Svittovnik. Sudac veliki. Velikofvetnik* (consul 120).

5.5. Pisanje fonema /đ/: *g*, *d* i *dj*.

Dosada se držalo da Vitezović grafijom *g* označuje fonem /dž/, a fonem /đ/ grafijom *đ*. Međutim, analiza je pokazala da u malobrojnim riječima s turskim sufiksom *-džija* Vitezović za fonem /dž/ piše *g*, ali da mu je grafem *g* (možda kao nedovoljno iskorišten) dobro poslužio za razlikovanje u bilježenju fonema /đ/ i /đ/, tj. /đ/ kao *g*, a /đ/ kao *d* (*đ*) i *dj*.

Naime, budući da u hrvatskim dijalektima kontinuantne */*đ/* i */*đbj/* mogu biti iste, tj. i */j/* i */đ/*, odnosno */đ/*, a sekundarnoga skupa */*đbj/* još i */*dj/*, držimo da se može pretpostaviti da se to odražava i u leksemima koje donosi Vitezović, jer su upravo tako zabilježeni. Kao i kod fonema */t/*, može se pretpostaviti da se ponekad kolebao u grafiji između *d* (*đ*) i *dj* za fonem */đ/*, jedino ako tom različitom grafijom nije želio registrirati ono što je čuo.

Valja napomenuti da je stilizacija znakova *đ* i *đ̂* takva da u većini primjera izgleda upravo kao današnje *đ*. K. Krstić¹⁴ spominje ta dva načina bilježenja slova *đ* u Vitezovića, no držimo da to nisu dva znaka za fonem /*đ̂*/, već da je riječ o neujednačenosti rukopisa, pri čemu je isto slovo moglo ispasti drukčije, što je vidljivo i na priloženim kopijama rukopisa. Da je kojim slučajem Vitezović uspio tiskati svoj rječnik, pretpostavljamo da bi bilježenje bilo jednoznačno. U ovome radu te dvije varijacije u pisanju naznačujemo samo kao *đ*, jer on zapravo predstavlja par znaku *đ̂*, koji su oba oznake za umekšane foneme /*đ̂*/ i /*đ̂̂*/.

Primjeri:

- breja krava. breĝa krava* (horda 239)
mejasenje. meĝastvo (colliminius 100)
*preja, preĝa*¹⁵ (licium 299)
tuj, tuĝ (alienus 24)
- grozje, grozdje, grozĝe* (uva 525); *grozĝe* (bumamma 65)
mlaji, mladji, mlajsi (junior 286); *mladji* (posteri 399)
- bludjava* (planeta 393)
gradjanin (civis 93)
ladja (navigiolum 337); *ladjar* (lintrarius 337); *ladjarstvo, ladjaria* (navicularia 337)
med. meu. meĝu. medju (intra 278)
pogadjavac (pararius 370; licitator 299)
pogodjenje (pactio 364)
radjatti (paturire 372); *rodjen* (partus 372)
rodjak (cognatus 98); *rodjakiĝna* (cognata 98)
ladjar (pomarius 397)
stupogradja (peristilum 384)
utvyrdjenje (praemunitio 403)
ukradjen (furtivus 217).
- ardja, arga, hargu, herĝa* (rubigo 444)
bludenje, zaludenje (aberratio 3); *bludenje* (aberatio 2)
gladden papir (charta dentata 86)
gradenje (fornicatio 211)
idenje, idenje (itio 284)
kolovodka, tancovodka (praesaltatrix 404)
krada (grassatio 227)
ladjica. ladjica, ladica (linter 301)

---

¹⁴ *Enciklopedija Jugoslavije*, knj. 5, članak Latinica, str. 477, Leksikografski zavod, Zagreb 1962.

¹⁵ U rukopisu je *preĝia*, što držimo da je riječ o lapsusu.

nanada (spes 470)
neoskoden (indemnis 260)
nepohodjen, nepohodden, nepohodden (invisitatus 280)
nevidden, nevidden (invisus 280)
ofadenje (intertigo 278)
plesovođa, plesovodja (praesultor 405)
pogađac, pogadjavac, pogodnik (astipulator 49)
pogađattife, pogadjattife (astipulari 49)
posudjevka, posudalica (creditrrix 129)
potvrdenje (ratihabitio 430)
potkaden (suffumigatus 482)
predreden, a, o. predredenac (praedestinitatus 402)
prohadanje, prohodenje (transitus 501)
razjaden (exacerbatus 187)
razplođenje, zaplođenje (progerminatio 411)
rožgac (phyma 370); *rožac, rožgac* (phlegimone 390)
svaže (cornices 126)
ugađatti (si frater aut... 425)
veže gradjenje (fornicatio 210)
vodja, vodjac, vod, vod (ductor 169)
zgradjenje, ugradjenje (exaedificatio 187)
zvidjenje (experimentum 193)
zedatti, zeđatti (sitire 465); *zeda, zedja, zeđa* (sitis 465).

U nekim glagolskim pridjevima trpnim, kojih je u *Lexiconu* podosta, Vitezović bilježi *dj*, što može predstavljati i sekvencu /dj/, a ona je u čakavskom česta pojava¹⁶, ali i fonem /đ/:

nepohodjen, nepohodden, nepohodden, freq. *nepohajan, nepohadjan* (invisitatus)
odnevidjen, pohuddjen (despicatus 153)
odredjen (decisus 14)
obsedjen (dæmoniacus 138)
odsudjen (damnatus 138)
odvadjan (abductus 3)
pogyrdjen. pohuddjen (contemptus 121)
pogyrdjen (dedecoratus 143)
pogyrdjen. nagyrdjen (deformatus 145)

---

¹⁶ To za srednjodalmatinski čakavski potvrđuju M. Hraste, P. Šimunović, R. Olesch u *Čakawisch-deutsches Lexicon* (I–II, Köln–Wien 1979, I, str. XVIII): »Die Varianten mit der Phonemsequenz *d + j* im passiven Partizip (*nasodjen, vidjen, svadjen*) sind ziemlich häufig. Das realisierte sth. Phonem *d'* entspricht in der Artikulationsart seinem stimmlosen Pendant *t'*.«

poledjen (conglaciatus 115)
ponudden, ponudjen (oblatus 348)
potvyrdjen, učvyrsten (corroboratus 127)
prirodjen (congenitus 114)
prityrdjen (consolidatus 119)
rudjen (crispatus 131)
sgradjen, fagradjen (constructus 120)
strudjen, zatrudjen (defatigatus 143); *strudjen* (defessus 144)
viddjen (conspectus; conspicuus 119).

Grafijom *dj* naznačuje redovito sekundarni suglasnički skup /dj/ (< /*dbj/):

gvozdje (calybs 71)
jagnedje (platanetum 394)
medvodje (peninsula aquarum 377)
zagradje, zazidje (pomerarium 397).

U čakavskim se govorima fonem /dž/ zamjenjuje fonemom /ž/, što nalazimo i u Vitezovića u primjerima *žep* (crumena 131) i *sopražija* (promus 412). Međutim, leksem *sopražija* pojavljuje se i u liku *sopragia* (structor mensæ 477), ali s drugim značenjem. Može se pretpostaviti da je s pomoću različitog lika turskoga sufiksa *-džija* želio naznačiti različito značenje leksema. Opravdanost takve pretpostavke može potvrditi tek etimološko istraživanje istoga leksema. Taj je sufiks u Vitezovića zabilježen u još četiri leksema, i to u dva leksema u liku *-džija* i u dva u liku *-čija*. Za različite likove u tim leksemima možda se mogu pretpostaviti jezični razlozi. U kontekstima gdje nema mjesta asimilaciji taj je sufiks nepromijenjen – *tamburģia* (citharista 93), *segyrdomģie* (emissarius exercitus 178), čemu se može pridodati i *sopragia* (structor mensæ 477), a u leksema čije osnove završavaju na bezvučni suglasnik *-k* (*kundak*, *konak*) zvučni /đ/ zamjenjuje se bezvučnim /č/: *kundakčija* (sclopetarius 454) i *konakčija* (designator diversiorum militarium 153). Osim pretpostavke da je u tom sufiksu istim grafemom *ģ* bilježio foneme /đ/ i /dž/, moguća je i pretpostavka da je u tom sufiksu Vitezović imao /đ/ a ne /dž/, jer je teško vjerovati da u svojoj pedantnosti ne bi našao načina da fonem /dž/ obilježi i drugačijim grafemom.

5.6. Pisanje fonema /c/: c (cz uglavnom u dopisanim riječima).

Primjeri:

brijacz (tonsor 498)
czirkuen* (aedilis 18)
pravicza* (aequitas 19)
suelacz* (acupictor 12)
vitezicza (herois 236)
zdolecz*, *zdoczcz** (auster 35)
zgorcz* (aquilo 40).

5.7. Pisanje fonema /ń/: *ń*, a u glagolskih imenica skup /ńj/: *ńj*.

Primjeri:

cińenje (taxatio 490); *cińenje*, *ceńenje* (censio 83)
dobrocińenje (beneficentia 59)
kaińenje (machinatio 309)
obyrińenje (circumaitio 90)
odhraińenje (educatio 174)
oznaińenje, *pomińenje* (significatio 463)
fguńenje (coagulatio 96)
tmińenje, *ćadjenje* (caligatio 70)
uvenińenje (marcescere 314)
zarińenje, *zeńenje* (messio 322).

U leksemima koji su naknadno upisani ne vidi se razlikovanje /ń/ i /ńj/:

precejatti* (taxare 490)
precejanje* (taxatio 490).

5.8. Pisanje fonema /j/: *l*

U bilježenju suglasnika /j/ Vitezović uvodi latiničko *l* s nadslovnim dijakri-
tičkim znakom *l̇*. No iz primjera kao *zele*, *vesele*, *topole*, *topolje*, *bilje*, *obilje*,
jelje ne može se reći je li riječ o različitoj grafiji za isti fonem ili različita gra-
fija označuje jednom fonem /j/, a drugi put fonemski slijed /lj/, oboje kao
kontinuante sekundarnoga skupa /ljj/, a nalaze se u leksemima koji pripa-
daju različitim idiomima.

Primjeri:

bilje (hortus 399)
byrsłanovo (bacca hederæ 57)
ćelad (familia 200)
ćlanobolje, *glidobole*, *glodobola* (arthritis 44)
jelje (abiegnum lignum 3)
łudomorac (homicida 238); *łudstvo* (populus 397)
nediłła, *nediłła* (dies Solis 157)
obilje (profluentia 410)
odgonittel̇ (abactor 2)
oplahnutti (alluere 25)
opravittel̇ (abactis 2)
orgulas (organista 361); *orgulje* (organum 361)
pole (campus 72)
skarlatna halja (purpurea vestis 420)
topol̇, *topolje* (populetum 398)
zele, *zeleno zele* (olus 420)¹⁷
vesele (consolatio 19).

¹⁷ U rječniku se na još 8 mjesta pojavljuje isključivo grafija *zele*.

5.9. Pisanje slogotvornoga /ɣ/: *yr* (rijetko i grafije *er*, *ȳr*, *ēr*)

U samome početku rječnika nailazimo na grafiju *yr* i iznad ipsilona dodano malo slovo *e*, što može ukazivati na utjecaj kajkavskoga načina bilježenja slogotvornoga /ɣ/ sa *er*:

tȳrpkoća, *tȳrpkošt* (acerbitas 10)
nakȳrmitti, *prikȳrmitti* (adnutrire 10)
pricvȳrknienje, *pricvȳrkniēn* (adustio 18)
Gȳrčko more (Aegaeum 18)
vȳrsniak, *vȳrsniakiña* (aequaevus 19).

Na jednom jedinom mjestu u rječniku nalazimo grafiju *ēr*: *pozērtiv* (ingluviusus 266), a grafiju *er* nalazimo u leksemima *poherkati*, *zaherkati*, *herkati*, *zaherkavati* (concitare 110), *herkavec* (concitator 110), što je moglo označavati i takav izgovor slogotvornoga /ɣ/.

U naknadno upisanim leksemima redovito se nalazi kajkavsko bilježenje sa *er*:

térjavec* (exactor 187)
terjaie* (exactio 187)
zkerbliv* (accuratus 10)
potuerditi* (approbare 39)
ternac* (arborarius 41)
stermina* (arduitas 42).

5.10. Pisanje fonema /v/ *v* (u samo u riječima naznačenima sa *).

Primjeri:

ozouac* (proclamator 409)
ozuatti* (proclamare 409)
pouedauec* (narrator 336)
pozouic* (vocator 521)
poudirka* (cithara 93)
ulakar* (angorius 32)
uožnja* (renigatio 436)
unogoueksi* (pars ... multis partibus 371).

5.11. Pisanje suglasničkog skupa /kv/: *qv* i *kv*.

Grafija *qv*:

Bnetaçke loqve (Gallica palus 291)
criqveni plasć (trabea 499)
Criqva, *Ćirqva*, *Cyrqva* (aedes 19)
loqva (palus 367, stagnum 473)
osqvyrnitti (inquinare 269)
ofkvyrnittelica (inquinatrix 269)
qvar (jactura 242)
fkvariti (vitiatio 519).

Kolebanje *qv* ~ *kv*:

*Cričva. Cirkva.*¹⁸ *Cyrqva* (templum 491)

Crikva. Cirkva. Cyrkva (Ecclesia 172)

Crikvokradja. Cirkvokradja. Cirkvenni Tat (ecclesiae fur 172)

qvyrç. qvyrçanje (stridor 477)

skvyrç. sqvrçanje (stridor dentium 477)

ofkvyrnica (labecula *dopisano ispod* labascere 288)

ofqvyrnica (labecula *dopisano ispod* labes 288)

pa čak i (vjerojatno zabunom) *ofskvyrnittel* (inquinator 269).

5.12. Grafem *w* za /u/ pojavljuje se samo u riječima naznačenima sa *:

poldug çaf. wrra* (sesquihora 462)

Ujac. Wiac* (materterae maritus 316)

funçani çafi. wrra* (solarium 466)

ušta. wšta* (os 362).

6. Kao što se vidi iz navedenoga, sve smo tvrdnje zasnovali na građi iz *LLI-a*, koja potvrđuje da Vitezovićev rukopisni rječnik nije nastao samo na temelju književnih djela, nego je u nj autor uvrstio i sve dostupno mu leksičko bogatstvo hrvatskoga jezika s njegovim narodnim govorima. Prema tome, problemi s kojima se ovdje susrećemo zadiru i u dijalekatsku problematiku, i to na fonološkoj i na leksičkoj razini. Leksička razina u ovome radu, dakako, nije predmetom proučavanja, no već i primjeri kao *pivati, popevati, pjevati, dačiti* (s. v. *cantare*); *gradjanin, mestjanin, pučanin, meftak, varosac, purgar* (s. v. *civis*); *zač? zasto? zakaj? poč? čemu?* (s. v. *cur*) ili *kosuľ, rubačça, stomarúa, frajca* (s. v. *interula*) samo potvrđuju činjenicu da je Vitezović težio prikazivanju leksičkog bogatstva hrvatskoga jezika.

S druge pak strane grafija za neke foneme, koja na prvi pogled izgleda ne-sustavna, nije se mogla riješiti bez uzimanja u obzir ne jednoga fonološkoga sustava nego fonoloških sustava svih triju narječja u kojima isti ishodišni fonemi imaju različite kontinuate. Samo tako se u tom naoko drugačijem bilježenju istih fonema moglo prepoznati obilježavanje različitog dijalekatnog izgovora, odnosno različite prirode istih fonema, kao i drugih dijalekatskih elemenata govora općenito, kao što su npr. kontinuate starohrvatskih skupova /*tj*/ i /*đj*/: *grozje* – *grozdje* – *grozge*; *pitje, odsaftje* itd. To Vitezovićevo precizno grafijsko razlikovanje navedenih elemenata na fonološkoj razini, ovisno o tome kako ih je čuo i htio označiti, ima svoj paralelizam na leksičkoj razini gdje nalazimo bogatu međudijalekatsku ili kontaktnu sinonimiju, što valja posebno istražiti.

---

¹⁸ Iznad *q*, u prve dvije varijante, zapisano je *k*, kao da se kolebao.

Prema tome, Vitezovićeve sustav grafijskih inovacija, ako zanemarimo grafiju dopisanih riječi¹⁹, s maksimalnim brojem fonema koje je želio registrirati u leksimima koje je unosio u rječnik iz narodnih govora, bio bi sljedeći:

/c/ = c	/g/ (?) = ġ	/l/ = l	/s/ = s
/č/ = č	/đ/ = đ	/n/ = n	/š/ = š
/ć/ = ć	/d/ = d, dj	/k/ = k	/ž/ = ž
/v/ = v, tj			/r/ = r

Sekundarni suglasnički skupovi pišu se: **tj, dj, lj, nj, kv** (uz kolebanje **qv**).

Posebno bismo ponovno skrenuli pozornost na grafiju za fonem /d̄/, koja u rukopisu u najvećem broju slučajeva ima stilizaciju koja je gotovo posve identična današnjem grafemu *đ*. Dosada se uglavnom uvažavalo Maretićevo²⁰ mišljenje da ga je u naše pismo uveo Daničić uzevši ga »iz staronordske i anglosaske azbuke«, a da je druga slova, kao *l*, Daničić sam načinio, *n* je uzeo iz poljskoga, a za *g* mu je poslužio znak kojim su mladogramatičari bilježili staroindijski konsonant. Doista zvuči neobično takvo maštovito posuđivanje kao da nije postojala hrvatska latinička tradicija u kojoj su se mogli naći znakovi za obilježavanje fonema /dž/ i /d̄/, tj. kao *g* i *đ*, kao uostalom i za fonem /n/ kao *n*. Zbog toga smatramo da su Daničiću mogla biti poznata Vitezovićeve grafijska rješenja u *Lexiconu*, ali ne i Maretiću, što se vidi iz njegove tvrdnje da Vitezović ima grafem *g* samo u stranim riječima. Pri tome je imao u vidu samo Vitezovićevo objavljeno djelo *Odiljenje sigetsko*, što pokazuje da *Lexicon* zapravo nije imao u rukama. To je najvjerojatnije i razlog što je Maretić mogao pogrešno protumačiti porijeklo Daničićevih grafema koji su frapantno slični Vitezovićevima:

Vitezović: *g, d' (đ), l, n* — Daničić: *g, đ, l, n*²¹.

Ako pretpostavimo da Maretić nije proučavao *Lexicon*, a znamo da je poznavao *Odiljenje* i tamo uočio grafem *g*²², zašto je onda porijeklo istoga Daničićeva grafema *g* tumačio preuzimanjem iz staroindijskoga, a ne iz Vitezovićeve djela koje sâm citira?

¹⁹ Grafija dopisanih riječi, kao pisanje *cs* za /č/, *s* za /š/, *sz* za /s/, *cz* za /c/, nerazlikovanje /n/ od /nj/ i dr., može navoditi na trag da je riječi upisivao kajkavac. No, za takve zaključke valja prije svega uzeti u obzir cjelokupni fond dopisanih riječi i druge pertinentne elemente, tj. sve morfološke i leksičke sastavnice.

²⁰ T. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb 1931, str. 17.

²¹ Usp. Moguš i Vončina 25:80.

²² T. Maretić, *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*, Zagreb 1889, str. 23.

Uz očita kolebanja Vitezovićeve je sustav ostao donekle neujednačen, ali to je stoga što rječnik nije sâm dokraja redigirao. Vjerojatno smo najbliže istini ako kažemo da je Vitezović imao najistančaniji grafijski sustav do njegova vremena, što znači da je uočio — kako bismo danas rekli — prirodu pojedinog fonema u različitim narječjima i nastojao ga što sustavnije pretočiti u grafijski sustav. Sve upućuje i na to da Vitezović još nije bio spreman odliti slova. No, ipak bio je na pragu grafije kakvom se služimo danas.

Literatura

1. Bratulić, J. (1990) *Sjaj baštine*. Književni krug, Split.
2. Georgijević, K. (1969) *Hrvatska književnost od XVI do XVIII stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*. Matica hrvatska, Zagreb.
3. Ježić, S. (1993) *Hrvatska književnost od početaka do danas 1100–1941*. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
4. Junković, Z. (1958) O jeziku Vitezovićeve Kronike. *Radovi Slavenskog instituta* 2, Zagreb.
5. Jurišić, B. (1956) Pomorski izrazi u Vitezovićeve rječniku. *Anali Jadranskog instituta*, sv. 1, Zagreb.
6. Bartholomaeus Cassius. *Institutiones linguae illyricae*, nunc iterum edit R. Olesch, Böhlau-Verlag, Köln–Wien 1977.
7. Katičić, R. (1981) Gramatika Bartola Kašića. *Rad JAZU*, 388, Zagreb.
8. Klaić, V. (1914) *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652.–1713.)*. Matica hrvatska, Zagreb.
9. Kombol, M. (1961) *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*. II. izdanje. Matica hrvatska, Zagreb.
10. Lukežić, I. (1990) *Ikavsko-ekavski čakavski dijalekt*. Izdavački centar Rijeka, Rijeka.
11. Lukežić, I. (1966) *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Izdavački centar Rijeka, Rijeka.
12. Marković, M. (1987) Prilog poznavanju djela objavljenih u zagrebačkoj tiskari Pavla Rittera Vitezovića. *Starine JAZU*, knj. 60, Zagreb.
13. Matić, T. (1955) Vitezovićeve »Lexicon latino-illyricum«. *Rad JAZU*, knj. 303, Zagreb.
14. Meštrović, Z. (1991) Toponimijska koncepcija Pavla Rittera Vitezovića u *Lexicon latino-illyricum*. *Rasprave ZHJ*, 17, Zagreb, 123–131.
15. Meštrović, Z. (1992) Talasozoonimi u *Lexicon latino-illyricum* Pavla Vitezovića (I) Ihtionimi. *Rasprave ZHJ*, 18, Zagreb, 131–150.

16. Meštrović, Z. (1993a) Talasozoonimi u *Lexicon latino-illyricum* Pavla Vitezovića (II) Nazivlje Molusca. *Rasprave ZHJ*, 19, Zagreb, 237–258.
17. Meštrović, Z. (1993b) Rječnik Bazilija Fabera kao predložak Vitezovićeve *Lexicon latino-illyricum*. *Rasprave ZHJ*, 19, Zagreb, 213–235.
18. Meštrović, Z. (1994a) Talasozoonimi u *Lexicon latino-illyricum* Pavla Vitezovića (III) Nazivi Crustacea, Echinodermata i Mammalia. *Rasprave ZHJ*, 20, Zagreb, 197–212.
19. Meštrović, Z. (1994b) Jezičnopovijesne koordinate korpusu naziva morskih životinja iz *Lexicon latino-illyricum* Pavla Vitezovića. *Senjski zbornik*, 21, Senj, 149–162.
20. Meštrović, Z., N. Vajs. (1994) Vitezovićeve »Lexicon latino-illyricum« – zapostavljeno djelo hrvatske leksikografije. *Senjski zbornik*, 21, Senj, 127–134.
21. Meštrović, Z., N. Vajs. (1995) *Blago jezika slovenskoga* Jakova Mikalje – jedan od leksikografskih izvora za *Lexicon latino-illyricum* Pavla Vitezovića. *Rasprave ZHJ*, 21, Zagreb, 139–155.
22. Moguš, M. (1974) P. Vitezović kao jezikoslovac. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, 2, Zagreb.
23. Moguš, M. (1977) *Čakavsko narječje*. Školska knjiga, Zagreb.
24. Moguš, M. (1993) *Povijest hrvatskoga književnog jezika*. Nakladni zavod Globus, Zagreb.
25. Moguš, M., J. Vončina. (1969) Latinica u Hrvata. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 11, Zagreb, 61–81.
26. Musulin, S. (1959) Hrvatska i srpska leksikografija. *Filologija*, 2, Zagreb, 41–63.
27. Putanec, V. (1985) Prijedlozi Jakova Mikalje za reformu grafije u hrvatskoj latinici. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 7/1, Zagreb, 199–212.
28. Putanec, V. (1968) Pavao Vitezović (1652–1713) kao onomastičar. I. Antroponimija u *Lexicon latino-illyricum* (17–18. st.). *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, 1, Zagreb, 45–88.
29. Putanec, V. (1986) Lingvistički rad Pavla Vitezovića. *Forum*, 25/3–4, Zagreb, 349–356.
30. Putanec, V. (1993) Vitezovićeve museum na Griču. *Vjesnik* (prilog *Danica*), 24. VII. 1993, 33.
31. Šišić, F. (1962) *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Matica hrvatska, Zagreb.
32. Švelec, F. (1974) Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća. U knj. *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 3, Liber–Mladost, Zagreb.
33. Tafra, B. (1993) *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Matica hrvatska, Zagreb.
34. Vajs, N. (1992) Fitonimija u Vitezovićeve rječniku *Lexicon latino-illyricum*

- (I). *Rasprave ZHJ*, 18, Zagreb, 209–233.
35. Vajs, N. (1993) Fitonimija u Vitezovićeveu rječniku *Lexicon latino-illyricum* (II). *Rasprave ZHJ*, 19, Zagreb, 389–416.
36. Vajs, N. (1994a) Fitonimija u Vitezovićeveu rječniku *Lexicon latino-illyricum* (III) Drveće, grmlje i drveće jestivih plodova. *Rasprave ZHJ*, 20, Zagreb, 313–341.
37. Vajs, N. (1994b) Osvrt na nazive biljaka u Vitezovićeveu *Lexicon latino-illyricum*. *Senjski zbornik*, 21, Senj, 135–148.
38. Vajs, N., Z. Meštrović. v. Meštrović.
39. Vince, Z. (1978) *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.
40. *Pavao Ritter Vitezović, književnik*. Izbor iz djela, priredio i predgovor napisao J. Bratulić. Erasmus, Zagreb 1994.
41. Vončina, J. (1979) *Jezično-povijesne rasprave*. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.
42. Vončina, J. (1988) *Jezična baština*. Lingvostilistička hrestomatija hrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća. Književni krug, Split.
43. Vončina, J. (1993) *Preporodni jezični temelji*. Matica hrvatska, Zagreb.
44. *Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan, Pavao Ritter Vitezović. Izabrana djela*. Pet stoljeća hrvatske književnosti 17, priredio J. Vončina. Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1976.

LES SOLUTIONS GRAPHIQUES DANS LE DICTIONNAIRE MS. *LEXICON LATINO-ILLYRICUM* DE P. RITTER VITEZOVIĆ

Résumé

Dans la présente contribution on cherche à montrer ce que l'on savait à nos jours sur les innovations graphiques que Pavao Ritter Vitezović avait fait valoir dans son oeuvre manuscrite *Lexicon Latino-Illyricum*. En préparant le *Lexicon* pour l'édition les auteurs de cet article ont constaté dans le texte manuscrit quelques éléments qui jusqu'à nos jours n'avaient été ni remarqués ni convenablement interprétés, à savoir lexèmes ajoutés par une autre main et quelques solutions graphiques pour certains phonèmes et groupes de consonnes. Quoiqu'on ait toujours souligné le caractère systématique de la graphie dans le *Lexicon* où à chaque son correspond une lettre (avec très peu d'exceptions), nous avons pu constater que pour les phonèmes /ć/ et /đ/ existent deux ou voire trois solutions graphiques ce qui nous a amenées à nous poser la question: est il possible

que Vitezović ait usé de deux ou trois procédés différents pour noter les mêmes phonèmes ou groupes phonétiques.

L'analyse menée à travers toute l'œuvre nous a montré qu'il ne s'agissait pas d'une graphie asystématique mais que les solutions graphiques différentes pour «les mêmes phonèmes» résultaient du soin méticuleux de Vitezović de noter le plus précisément possible les différents faits réels de la langue croate. En effet, par des solutions différentes à savoir par *ć, č, tj* et par *ǰ, đ, dj* dans les mêmes lexèmes, Vitezović s'efforçait de noter la diversité dans la prononciation des phonèmes /ć/ et /č/, /đ/ et /ǰ/ et de montrer par là l'appartenance des lexèmes correspondants au différents dialectes de la langue croate. La différence dans la notation de certains phonèmes entre aussi dans l'ensemble des problèmes dialectaux tant sur le plan phonologique que sur le plan lexical. Tout ceci nous prouve que le *Lexicon* de Vitezović n'avait sa source uniquement dans les œuvres littéraires mais que le lexicographe y voulait réunir et convenablement présenter l'ensemble du lexique croate qu'il connaissait et qui avait trouvé sa réalisation dans les différents parlers populaires.

acerbati.. razlutiti se. razjaditi se.
acerbatio.. razlutenje. razjadenje.
acerbatus, a, m.. razluten, razjaden, a, o.
actio, m, j.. ztirranje. tirranje. Terjanje.
utor, ij.. tirravati. Terjavati.
actus, a, m.. ztirpan, a, o.
acta etas.. prozastna doba. strossens vrime.
actus armus.. prozastno letvo.
actus, perfectus.. svyrsen, svyrsen, spwnnen, a, o.
acuire.. naostriti.
adverso.. nagroti. nasuproti.
edificare.. zgraditi. ugraditi. izgraditi.
edificatio.. zgradenje. ugradenje.
equare.. sjeđnati. zjeđnati.
equatio.. sjeđnenje. zjeđnenje.
agerare.. zfogoniti. freq. zfoganiati.
ageratio.. zfogonenje. freq. zfogonanje.
ageratus, a, m.. zfogonen, a, o. freq. zfogonan, a, o.

TRA

	Transigere.. proiti. opraviti. pogoditi se. pehin.	Tr
	Transigere negotium.. opraviti. posal. pro- ti. sez posal. pogoditi se.	Tr
	Transilvania. Sedmogorsko. sedmogorska zem- la. Trdel. Sibiriska zemla.	Tr
	Transilvanus, a.. sedmogorrac, sedmogorka. Trdelcamin, Trdelka. sibiriscamin, sibirika.	Tr
	Transilvanicus, a, m.. sedmogorski, Trdelski, Sibiriski, a, o.	Tr
Transit. utcum valet. zaj- dese.	Transire.. proiti. preiti.	Tr
Transit. prohodnje.	Transitus, u, y.. prohodak. prosastie. prohodari.	Tr
Transitus curvato corpore. laz. prelaz.	Translatio.. prenesenje. prenesenje. freg. prenasanje.	Tr
	Translatus, a, m.. prenejen, a, o. freg. prenasan, a, o.	Tr
	Translucere.. prik svititi se. sez viditi se.	Tr
	~~Cutis per Corpus per vestem tenuem translucet.~~ Ez tanku hullu vidljive telo.	Tr
	Translucidus, a, m.. prik svitiv, prikovidjen, a, o.	Tr
	Transmarinus, i.. Prikomora. Prikomorrac.	Tr
	Transmarina.. Prikomorkinja. Prikomorka.	Tr
	Transmarinus, a, m.. prikomorski, a, o.	Tr
transmittere, trajicere flu- men, mare.. preiti, preno- viti se. proiti. silu, dove.	Transmeare.. preiti. priko proiti.	Tr
	Transmigrare.. prejeliti se.	Tr
	Transmissio.. poslanje.	Tr
	Transmittere.. poslatti.	Tr
	Transmutare.. prezidatti. pregraditi.	Tr
	Transmutare.. prenamitti.	Tr
Trigun. .. kozovski, prikoplanski, a, o.	Transnatare. transnare.. prepliviti. prepluvati.	Tr

skullan, izkušanja, jo

rezikkovati, izurbditi

Experimentum .. skucanje
zirzbanje, ziddehe, zirzba

Expetere poenas ab aliquo
obvrsati, oglobiti
ti koga.

Expers .. prez de

Expes .. prezuffanj

Expersus pulvere

Expersus aqua ..

len, a, o.

Expetere .. zgrofi

Expetitus, a, m. .. zel

Expiabilis, e. .. ocsiti

Expiatus, a, m. .. ocsiti

Expiare .. ocsiti.

Expiatio .. ocsitenje

2. Expilare .. ooplimitti.

2. Expilatio .. ooplinen

1. Expictus, a, m. .. izpi

Expilator .. Ooplenni

Expilatus, a, m. .. oopl

Expingere .. izpisatti.

Expirare .. zahnitti.

Expiscari .. izribbiti.

invidiosus, a, m. nenavidiv, a, o. jalani, lna, o. zavistan,
 viduus, a, m. nenavidan, dna, dno. jalani, lna, o. zavist
 viduam passus, a, m. nenavidjen, a, o.
~~invidiosus~~ Invidia torpore jalittise.
 wiglare. . pazziti. pazku imatti
 vinus, a, m. vodopij, a, e. gdo vina negre.
 vinus vir. Vodopiac. Vodopia.
 vina mulier. Vodopijka.
 vinus puer, vina puella. vodopijce.
 violabilis, e. neoskvyrniv, neobfilleniv, a, o.
 violatè. nesillen, neobfillen.
 violatus, a, m. neosfillen, neoskvyrnen, a, o.
 neskvyrnen, nesillen, a, o.
 visere. . pohoditti. dogleddati. pogleddati. nylledati
 freq. pohodjatti. pohajatti. dogledatti. pogledatti.
~~visibilis~~ Invisibilis, e. nevidivon, a, e. nevideom, a
 visus, a, m. nevidden, nevidden, a, o.
 visitatus, a, m. nepohodjen, nepohodden, nepohodden, a,
 freq. nepohajan, nepohojan, a, o.